
EESTI XI OMAVALITSUSPÄEV

Milline on päriselt noorte osa hariduse ja kultuuri kujundamisel kohalikus elus?

DEKLARATSIOON

1. Taust

Kultuur on Eesti riigi, rahvusliku identiteedi, keele, kogukondliku sidususe ja demokraatliku ühiskonna kestmise alus. Kultuur ei ole üksnes loominguline tegevus või meelelahutusvaldkond, vaid strateegiline ühiskondlik väärtus, mis kujundab inimeste kuuluvustunnet, vaimset heaolu, regionaalset tasakaalu ja Eesti rahvusvahelist kuvandit.

Rahvastiku muutused, laste ja noorte ebaühtlane osalemine kultuuris, digikultuuri kiire areng ning kultuuri ja hariduse vähene koostöö nõuavad terviklikumat kultuuripoliitikat. Eesti kultuuri kestlikkus sõltub sellest, kas kultuur on kättesaadav kõikjal Eestis ja kogu elukaare jooksul. Eesti kultuuri kestlikkus sõltub sellest, kas noortel on võimalus kultuuris osaleda, seda luua ja edasi kanda.

Noorte kultuurihuvid on muutunud mitmekesisemaks, rahvusvahelisemaks ja digitaalsemaks, mistõttu peavad ka kultuuriasutused ja osalemisvõimalused nende muutustega kaasas käima. Noored ei ole üksnes kultuuritarbijad, vaid kultuuri loojad, algatajad ja kultuurilise identiteedi tulevased kandjad. Kultuuris osalemine arendab loovust, eneseväljendust, koostööoskusi ja kodanikuaktiivsust ning tugevdab noore sidet oma kogukonnaga. Seetõttu tuleb vältida noorte kõrvalejäämist kultuurielust ning anda neile tegelik võimalus kohaliku kultuuri kujundamisel kaasa rääkida ja oma algatusi ellu viia.

Haridus on Eesti ühiskonna, demokraatia ja kultuuri kestmise üks keskseid aluseid. Hariduse ülesanne ei ole üksnes teadmiste ja oskuste edasiandmine, vaid ka iseseisva, vastutustundliku ja ühiskonnaelus aktiivselt osaleva inimese kujunemise toetamine. Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 rõhutab teadmiste, oskuste ja hoiakute olulisust inimese eneseteostuseks ning Eesti ühiskonna arengusse panustamiseks.

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035 seab eesmärgiks noorte võimestamise ning nende sisulise kaasamise valikute kaalumisse, otsuste tegemisse ja elluviimisse. Noorte osalus ei peaks seetõttu piirduma arvamuse küsimisega, vaid noortel peab olema võimalus olla oma kooli, kogukonna, kohaliku omavalitsuse ja riigielu kujundamisel tegelik partner. Selle eelduseks on hariduse, noorsootöö, kultuuri ja kogukondliku tegevuse tugevam seostamine ning noortele võrdsete arenguvõimaluste loomine sõltumata nende elukohast või sotsiaalsest taustast.

2. Kultuurivaldkonna strateegilised sihid

Riigil on keskne roll Eesti kultuuriruumi pikaajalise kestlikkuse ja arengu tagamisel. „Kultuuri arengukava 2021–2030“ seab eesmärgiks elujõulise, areneva ja maailmale avatud Eesti kultuuri, milles osalemine on loomulik osa inimeste elust.

Rahvastiku vähenemine ja vananemine ning piirkondade erinevad võimalused eeldavad kultuuripoliitikalt senisest suuremat tähelepanu kultuuri kättesaadavusele ja järelkasvule kõikjal Eestis. Kultuuriruumi kestlikkus sõltub sellest, kas järgmised põlvkonnad saavad

kultuurist osa, tunnetavad sidet Eesti kultuuriga ning neil on võimalus ise kultuuri luua ja edasi kanda.

Seetõttu tuleb kultuuripoliitikas tugevdada kultuuri ja hariduse seoseid, toetada noorte omaalgatust ning ühendada traditsiooniline kultuuripärand tänapäevaste kultuurivormidega. Erilist tähelepanu vajavad piirkonnad, kus kultuuris osalemise võimalused on piiratud. Kultuuripoliitikas on vaja uut lähenemist, mis muudab kultuuri noortele lähedasemaks, toetaksid noorte omaalgatust ja ühendaksid traditsioonilise ja kaasaegse kultuuri. Tuleb luua olukord, kus kohalikud kultuurikogukonnad toimivad tugeva rahvusliku identiteedi kandjatena ja loovad noortele võimalusi nii professionaalses kui harrastuskultuuris osalemiseks. Seega on keskne kuidas tagada Eesti kultuuriruumi kestlikkus, kultuuri kättesaadavus ja noorte kujunemine kultuurielus aktiivseteks osalejateks, loojateks ning kogukonna arengu kujundajateks. Anda noortele võimalus kultuuri enda põlvkonna keeles edasi luua.

3. Haridusvaldkonna strateegilised sihid

Haridus on Eesti ühiskonna, demokraatia ja kultuuri kestlikkuse üks keskseid aluseid. Igaühel on õigus haridusele. Riik koostöös kohalike omavalitsuste ja teiste partneritega peavad looma tingimused kõigile õppimiskohustuslikele lastele kvaliteetse ja ühetaolise hariduse kättesaamiseks. Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 rõhutab teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist ning iga inimese võimalusi eneseteostuseks ja ühiskonna arengusse panustamiseks. Hariduse ülesanne ei ole üksnes teadmiste ja oskuste edasiandmine, vaid ka noore kujunemise toetamine iseseisvaks, vastutustundlikuks ja aktiivseks ühiskonnaliikmeks. Kool, huviharidus, noorsootöö, kogukond ja kohalik omavalitsus loovad koos keskkonna, kus kujunevad noore väärtushinnangud, kuuluvustunne, koostööoskused, kultuuriline identiteet ja valmisolek ühiskonnaelus osaleda.

Piirkondade erinevad võimalused, noorte ebaühtlane ligipääs kvaliteetsele haridusele ja huvitegevusele, muutuv digi- ja infokeskkond ning noorte vaimse heaolu küsimused eeldavad haridus- ja noortepoliitikalts senisest terviklikumat lähenemist. Noore võimalused õppida, ennast teostada ning kultuuri- ja kogukonnaelus osaleda ei tohiks sõltuda tema elukohast ega perekonna majanduslikest võimalustest. Hariduslik ja kultuuriline ebavõrdsus mõjutavad otseselt seda, kas noor tunnetab sidet oma kodukoha ja kogukonnaga ning näeb seal võimalusi oma tuleviku kujundamiseks.

Seetõttu tuleb senisest tugevamalt siduda formaalharidus, huviharidus, noorsootöö, kultuur ja kogukondlik tegevus. Kool peab lisaks õppimise keskkonnale olema ka kohaliku elu ja demokraatliku osaluse keskkond, kus noor saab praktilise kogemuse koostööst, vastutuse võtmisest ja otsuste kujundamisest. Kodanikuharidus peab toetama lisaks teadmiste argumenteerimis-, dialoogi-, meedia- ja infopädevust ning looma võimalusi demokraatia praktiliseks kogemiseks.

4. Ettepanekud Riigikogule, Vabariigi Valitsusele ning kohalikele omavalitsustele ja nende liitudele

4.1. Ettepanekud Riigikogule ja Vabariigi Valitsusele

- **Käsitleda kultuuri Eesti kestliku arengu strateegilise osana.** Tagada kultuurivaldkonna pikaajaline ja stabiilne rahastamine, mis looks kultuuriasutustele

stabiilse, parandaks kultuuritöötajate töötasusid, suurendaks loovisikute sotsiaalseid tagatiseid ja toetaks kohalikke loomealgatusi.

- **Moodustada noorte kultuuriosaluse terviklik riiklik programm.** Tagada noortele taskukohased võimalused osaleda huvihariduses, külastada kultuuriasutusi ning saada osa professionaalsest kultuurist. Erilist tähelepanu tuleb pöörata noortele, kelle osalemist piiravad majanduslikud, sotsiaalsed või territoriaalsed takistused.
- **Siduda kultuur ja haridus süsteemselt.** Luua haridusasutustele võimalused teha püsivat koostööd muuseumide, teatrite, raamatukogude, kultuurikeskuste ja teiste kultuuriasutustega ning siduda kultuurikogemus õppeprotsessiga.
- **Tugevdada regionaalset kultuuripoliitikat ja luua kultuurielu toetamise meetmed maapiirkondade kultuuriasutustele ja kohalikele loomealgatustele.** Toetada kultuuriasutuste rändprogramme ja koostööd kohalike kultuurikorraldajatega, et professionaalse kultuuri jõuks kõikidesse Eesti piirkondadesse.
- **Toetada eesti keele, kohaliku kultuuripärandi ja kultuurilise identiteedi edasiandmist järgmistele põlvkondadele.** Siduda pärandi hoidmine noorte omaalgatuse, digikultuuri ja kaasaegsete kultuurivormidega ning toetada noorte kultuuriosalust ja kultuurilist lõimumist Eesti kultuuriruumi.
- **Siduda haridus-, noorte-, kultuuri-, tööturu- ja regionaalpoliitika eesmärgid terviklikuks noorte eneseteostuse raamistikuks.** Riiklikus poliitikakujundamises tuleb käsitleda noore õppimist, huvitegevust, kultuuriosalust, praktikavõimalusi, ettevõtlikkust, liikuvust ja tulevast tööelu omavahel seotud tervikuna. Noore püsimine või tagasipöördumine kodukohta sõltub lisaks töökohtadele ka hariduse kvaliteedist, kogukonnatundest ja võimalusest kohaliku elu kujundamises osaleda.
- **Kujundada noorte sisulise kaasamise üleriigilised kvaliteedipõhimõtted. Noorte kaasamise hindamisel ei piisa osalejate arvust.** Sisulise osaluse eelduseks peab olema, et noor teab, mida ta saab mõjutada, tal on piisav teave ja aeg osalemiseks, tema ettepanekuid käsitletakse sisuliselt ning talle antakse põhjendatud tagasiside otsuse ja selle mõju kohta. Noorte osalust ei tohi kasutada üksnes juba tehtud otsuste legitimiseerimiseks.
- **Tugevdada õpetajate ja noorsootöötajate ettevalmistust demokraatlike pädevuste, meedia- ja infopädevuse ning osaluspõhise õppe toetamisel.** Õpetajate esma- ja täienduskoolituses tuleb senisest enam käsitleda ühiskondlike arutelude juhtimist, argumenteerimist, polariseerivate teemade käsitlemist, desinformatsiooni analüüsi, osaluspõhiseid õppemeetodeid ning koostööd kohaliku omavalitsuse ja kogukonna partneritega.
- **Toetada Tallinna Ülikooli, Riigikogu, ministeeriumide, ELVL-i, HOL-i, IVOLi, VIROLi ja teiste partnerite koostöövõrgustiku algatust muuta kohaliku valitsemise õppe-, teadus- ja arendustegevus süsteemsemaks,** kaasates noori kohaliku omavalitsuse inimvara võimestamisse, jätkates valdkonna mikrokvalifikatsioonide edendamist koos kohaliku valitsemise magistrikava ellukutsumisega.
- **Vähendada hariduslike ja osalusvõimaluste piirkondlikku ebavõrdsust.** Riigieelarve ja regionaalpoliitiliste meetmete kujundamisel tuleb tagada, et noore ligipääs kvaliteetsele haridusele, huviharidusele, tugispetsialistidele, noorsootööle, kultuurile ja osalusvõimalustele ei sõltuks ebaproportsionaalselt tema elukohast ega perekonna majanduslikust olukorrast. Erilist tähelepanu vajavad väiksemad ja keskustest kaugemad kohalikud omavalitsused.
- **Luua püsivad rahastamise alused koolide, kohalike omavalitsuste, noorsootöö, kultuuriasutuste ja vabaühenduste koostööks.** Projektipõhiste tegevuste kõrval on vaja pikaajalisemaid rahastusmehhanisme, mis toetavad praktilist kodanikuharidust,

kogukonnapraktikat, kultuuri- ja haridusasutuste koostööd, õpetajate ja noorsootöötajate täienduskoolitust ning noorte osalusmehhanismide arendamist.

- **Kujundada praktiline kodanikuharidus riikliku hariduspoliitika läbivaks eesmärgiks.** Kodanikuharidus peab teadmiste kõrval arendama argumenteerimis-, dialoogi-, koostöö-, kriitilise mõtlemise, meedia- ja digipädevust ning andma noortele praktilise kogemuse demokraatlikust osalusest, otsustamisest ja vastutuse võtmisest. Demokraatlike pädevuste kujundamine ei tohi jääda üksnes ühiskonnaõpetuse või üksikute õpetajate ülesandeks, vaid peab olema lõimitud eri õppeainete, noorsootöö ja mitteformaalõppega.

4.2. Ettepanekud kohalikele omavalitsustele ja nende liitudele

- **Käsitleda kultuuri kohaliku arengu põhivaldkonnana,** mis seostab hariduse, noorsootöö, kogukonnaarenduse, turismi, ettevõtluse ning tervise ja heaolu.
- **Anda noortele enam võimalusi osaleda kohaliku kultuurielu kujundamisel ja elluviimisel.** Kaasata noori kultuurisündmuste kavandamisse ja elluviimisse ning luua noorte omaalgatustele lihtsad ja paindlikud toetusvõimalused.
- **Luua noortele kultuurimentorite programm,** et professionaalsed kunstnikud, muusikud, kirjanikud, disainerid, filmitegijad jt võiksid töötada perioodiliselt koolides ja kohalikes kultuurikeskustes, aidates noortel oma ideid ellu viia.
- **Võimaldada noortele kultuuri- ja kogukonnapraktikat.** Kaasata noori kohalike sündmuste korraldamisse, muuseumide, raamatukogude, kultuurikeskuste ja kogukonnaorganisatsioonide tegevusse ning vabatahtlikku töösse.
- **Luua haridus- ja kultuuriasutuste, huvihariduse ja noortekeskuste püsivad koostöövõrgustikud.** Muusika-, kunsti-, tantsu-, teatri- ja muu kultuurilise huvihariduse osalemist ei tohiks määrata pere sissetulek ega elukoht. Vajalikud on transpordi-, osalustasu ja vajaduspõhised toetused.
- **Tugevdada kogukonnakeskuste tööd noortega** muutes need noorte kohtumispaiakadeks, loovtegevuste keskusteks ja põlvkondade vahelise suhtluse tugipunktideks.
- **Luua kohaliku haridus-, noorte- ja kodanikuhariduse püsiv koostööraamistik.** Siduda üheks toimivaks võrgustikuks koolid, lasteaia, noortekeskused, huviharidus, kultuuriasutused, vabaühendused, kohalikud tööandjad, tugiteenuste osutajad ja kohalike omavalitsuse ametiasutused ning määratleda osapoolte ülesanded, vastutajad, koostöövormid ja tulemuste hindamise põhimõtted.
- **Siduda õppetöö kohaliku elu tegelike küsimuste ja otsustusprotsessidega.** Kohalik omavalitsus võiks igal õppeaastal pakkuda koolidele reaalseid kohaliku elu küsimusi, mida noored saavad projektõppe, uurimistööde, praktikate või arutelude kaudu analüüsida ja millele lahendusi pakkuda. Teemad võivad puudutada näiteks avalikku ruumi, ühistransporti, keskkonda, kultuurielu, noorsootööd, digiteenuseid või kohaliku eluarve prioriteete ning noorte ettepanekutele tuleb anda ametlik ja põhjendatud vastus.
- **Kujundada noorte olemasolevatest osalusvormidest terviklik kohaliku mõju süsteem.** Õpilasesindused, noortevolikogud, kaasav eluarve, volikogu komisjonid, arengukavade menetlus, avalikud arutelud ja noorte omaalgatusprojektid tuleb omavahel siduda nii, et iga osalusvormi puhul oleks selge, milliseid küsimusi noor saab mõjutada, kes ettepanekut menetleb ja kuidas toimub tagasiside.
- **Tagada noorte osalusvõimaluste tegelik ligipääsetavus.** Noore võimalus osaleda haridus-, kultuuri- ja kogukonnaelu kujundamises ei tohi sõltuda tema elukohast, transpordivõimalusest, pere sissetulekust, erivajadusest, keeleoskusest ega varasemast

aktiivsusest. Omavalitsus peab teadlikult looma võimalusi ka nende noorte kaasamiseks, kes tavapäraselt ei kuulu õpilasesindustesse, noortevolikogudesse ega teistesse väljakujunenud osalusvormidesse.

- **Tugevdada kooli rolli kohaliku kogukonna, kultuuri ja demokraatliku osaluse keskusena.** Luua koolidele püsivad koostöövõimalused noortekeskuste, muuseumide, raamatukogude, kultuurikeskuste, kohalike ühenduste ja ettevõtjatega, et ühendada õppimine kultuurikogemuse, kogukonnapraktika, vabatahtliku tegevuse ja kohaliku elu kujundamisega. Nii saab noor kogeda haridust, kultuuri ja kodanikuks olemist ühe tervikuna.
- **Hinnata regulaarselt noorte osaluse kvaliteeti ja mõju, mitte ainult osalejate arvu.** Vähemalt kord aastas tuleks hinnata, milliseid ettepanekuid noored tegid, kui paljudele anti sisuline vastus, millised ettepanekud mõjutasid tegelikke otsuseid, kui mitmekesine oli osalejate ring ning millised takistused noorte osalemisel ilmsid. Hindamise tulemusi tuleb kasutada järgmiste osalusprotsesside, haridus- ja noortepoliitika ning kohalike teenuste parandamiseks.

Deklaratsioon on heaks kiidetud Rakveres 2.10.2026.